

Źródła wsparcia społecznego ucznia zdolnego i jego rodziny na terenie szkoły

Słowa kluczowe: wsparcie, pomoc, uczeń zdolny, rodzina, środowisko szkolne

Keywords: support, help, talented student, family, school environment

Wprowadzenie

Od wielu lat w nurt rozważań o szkole wpisuje się problematyka udzielania wsparcia i pomocy dzieciom i młodzieży. Wsparcie określane jest przez wielu autorów (S. Kawula, E. Syrek, Z. Stelmaszuk, H. Sęk) jako rodzaj interakcji, w ramach której otrzymywana jest pomoc od osób bądź instytucji w formie emocjonalnego oparcia, praktycznej pomocy, rady i informacji w sytuacjach trudnych. Pomoc ma charakter wielowymiarowy – wewnętrzny, który odwołuje się do indywidualnych możliwości rozwojowych, społeczny wyrażający się w poszukiwaniu możliwości rozwoju w najbliższym środowisku jednostki oraz instytucjonalny i pozainstytucjonalny dotyczący szeroko rozumianej pomocy w rozwoju od instytucji i wsparcia społecznego. Szkoła, realizując zadania wspierania i rozwijania ponadprzeciętnych możliwości uczniów, ma do wykonania wiele zadań związanych nie tylko z organizacją procesu dydaktyczno-wychowawczego sprzyjającego rozwojowi zdolności intelektualnych, ale także rozwoju emocjonalnego i społecznego. Niezmiernie ważnym elementem w organizowaniu środowiska uczenia się dzieci i młodzieży zdolnej jest klimat emocjonalny klasy szkolnej, podmiotowość nauczyciela i ucznia, poczucie bezpieczeństwa i zaufania oraz pozytywne oczekiwania co do osiągnięć uczniów. W wielu badaniach dotyczących psychospołecznych uwarunkowań osiągnięć szkolnych uczniów zdolnych podkreśla się konieczność zwrócenia uwagi na podejmowanie adekwatnych działań profilaktycznych i terapeutycznych, z uwagi na liczne problemy rozwojowe, jakie mogą pojawiać się u uczniów zdolnych w obszarach ich funkcjonowania w środowisku szkolnym i rówieśniczym. Wybitnie zdolne i szczególnie uzdolnione dzieci i młodzież to grupa szczególnie wrażliwa, charakteryzująca się przyspieszonym procesem poz-

nawczym, intensywnością przeżyć i emocji, wrażliwością psychiczną, nieprzeciętną strukturą uzdolnień i wyjątkową drogą rozwojową¹.

Wsparcie ucznia zdolnego i jego rodziny w środowisku szkolnym

Środowisko szkolne powinno być miejscem, w którym dzieci i młodzież o ponadprzeciętnych możliwościach będą mogły zaspokajać swoje potrzeby poznawcze, emocjonalne oraz społeczne. Zachodzi zatem potrzeba stworzenia w szkole środowiska budzącego, aktywizującego, wspierającego potencjał ludzki, rozwijającego i kształcącego „siły ludzkie” będące jednocześnie warunkiem zmian społecznych. Edukacja w środowisku szkolnym ma na celu wzmacnianie społeczne, tj. rozwijanie wiedzy, umiejętności i pewności siebie oraz docieranie do miejscowych możliwości i sił². Szkoła jako środowisko związane ze wspieraniem dziecka zdolnego rozpatrywana jest jako towarzyszenie społeczne jemu i jego rodzinie, pomoc i wsparcie ze strony profesjonalnie przygotowanych pracowników, pomoc w rozpoznawaniu i urzeczywistnianiu jego zdolności i uzdolnień. Objęcie ucznia w środowisku szkolnym opieką wychowawczą w nauce, diagnozą jego potrzeb i sytuacji społecznej wiąże się ze stwarzaniem szerokich możliwości rozwoju nie tylko w zakresie przygotowania do dorosłości, ale przede wszystkim w ujawnianiu i rozwijaniu potencjału rozwojowego³. Wsparcie psychologiczne i społeczne uczniów zdolnych to przede wszystkim pomoc w przezwyciężaniu niejednokrotnie doświadczanych przez nich trudności i stresów w związku z pojawiającymi się przeszkodami i barierami na drodze do realizacji posiadanych potencjałów. Uczniowie uzdolnieni, o dużym potencjale intelektualnym, którzy znacznie wyprzedzają realizowany program, mają odmienne od swych rówieśników potrzeby rozwojowe, a ich zaspokojenie wymaga odpowiedniego nauczania. Zazwyczaj o dzieciach zdolnych mówi się pozytywnie. Jednak one także mogą stanowić problem dla nauczyciela i to nie tylko dlatego, że nie mogą w pełni rozwijać swych umiejętności – często wykazują trudności w relacjach społecznych (np. są zarozumiałe, nie chcą przyjaźnić się ze słabszymi rówieśnikami), mogą posiadać wybitne zdolności w jednej dziedzinie i ograniczenia

¹ Zob. B. Dyrda, *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2012, s. 167.

² A. Przecławska, W. Theiss, *Pedagogika społeczna: nowe zadania i szanse*, [w:] A. Przecławska (red.), *Pedagogika społeczna – kręgi poszukiwań*. Wyd. „Żak”, Warszawa 1996, s. 27.

³ Zob. B.D. Gołębiak, *Szkoła wspomagająca rozwój*, [w:] Z. Kwieciński, W. Śliwowski, *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 2, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 99.

w innych, przejawiają chęć dominacji, imponowania wiedzą i zdolnościami, niechętnie godzą się z porażkami i źle znoszą krytykę. U dzieci zdolnych, uczących się poniżej swoich możliwości, zaobserwować można kombinacje następujących cech⁴:

- oznaki znudzenia, ospałości i braku zainteresowania; chęć jak najszybszego zakończenia zajęć;
- niechęć do wypełniania obowiązków szkolnych;
- niespokojne zachowanie i kłopoty z koncentracją;
- tendencje do manipulowania rodzicami i nauczycielami;
- zdolność zadawania głębokich, czasami prowokacyjnych i trudnych pytań;
- większą biegłość w nawiązywaniu kontaktów z osobami dorosłymi i starszymi uczniami niż z rówieśnikami;
- brak umiejętności racjonalnego zarządzania czasem;
- tendencje do ucieczki w głąb własnego świata;
- zaniżone poczucie własnej wartości;
- skłonność do otwartego komentowania słabości rówieśników i dorosłych;
- wyciszenie i zamknięcie w sobie z powodu niechęci do okazywania strachu przed presją rówieśników oraz skłonności do narzucania innym swojej woli;
- brak wiary w możliwość osiągnięcia sukcesów;
- skłonność do frustracji, wybuchów gniewu i wahań nastroju.

Powyżej wskazane cechy rozpatrywane są w kategoriach czynników wpływających na niewykorzystywanie przez uczniów zdolnych ich ponadprzeciętnych możliwości. Również trudna sytuacja dzieci i młodzieży zdolnej mająca swe podłoże w negatywnych relacjach rodzinnych, szkolnych czy rówieśniczych staje się przyczyną pojawiania się niepowodzeń w ich rozwoju i porażek edukacyjnych. Konkluzją takiego rozumowania problematyki uczniów zdolnych może być wsparcie i pomoc wpisane w działania instytucjonalne (szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz inne) oraz jednostkowe (nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy itd.). Ich funkcją jest udzielanie pomocy i wsparcia emocjonalnego, instrumentalnego i informacyjnego dzieciom i młodzieży zdolnej nie tylko w rozwoju ich potencjałów, ale przede wszystkim w radzeniu sobie w sytuacjach trudnych. Słusznie podkreśla to w swoich rozważaniach A. Nałaskowski, który twierdzi, że szkoła, w której realizuje się rozwój zdolności uczniów, powinna być szkołą, w której najważniejszy jest kontakt z człowiekiem i nieprzewidywalne mikro zdarzenia. Jeśli edukacja chce wspierać kreatywność uczniów, to szkoła po-

⁴ F.J. O'Regan, *Jak pracować z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Wyd. K.E. Liber, Warszawa 2005.

winna być miejscem spotkania z ludźmi, a liczne kontakty interpersonalne zachodzące w szkole mają stanowić źródło ekspresji i ustawicznego wyrażania siebie⁵.

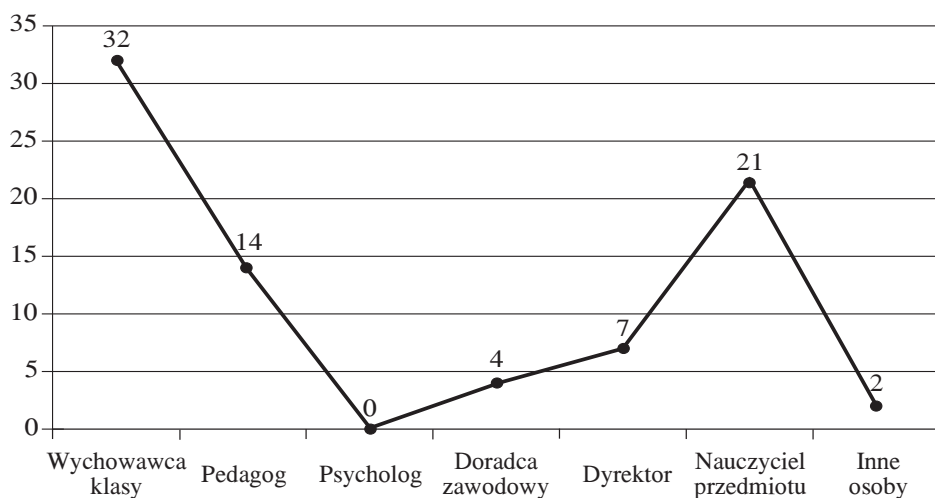
Wiele dotychczasowych badań psychologicznych i pedagogicznych ukazuje rolę, jaką odgrywa rodzina w stymulowaniu rozwoju zdolności dzieci i młodzieży. To właśnie w niej, w jakości kontaktów interpersonalnych i emocjonalnych, jakie kształtują się pomiędzy rodzicami a dzieckiem, w typie postaw rodzicielskich, znajdują się najważniejsze mechanizmy warunkujące zaspokajanie potrzeb dziecka zdolnego i jego osiągnięć. Im wcześniej rodzice zauważą potencjał, jaki ma dziecko, tym lepiej i skuteczniej można go stymulować. To właśnie rodzice są pierwszymi, którzy mogą zauważyć u dzieci ponadprzeciętne możliwości intelektualne oraz włożyć istotny wkład w motywowanie do rozwijania zadatków, zdolności i uzdolnień. Od gotowości rodziców do odkrywania świata przed małym dzieckiem, zachęcania go do podejmowania nowych wyzwań i stawiania przed dzieckiem stymulujących rozwój celów i oczekiwań w ogromnej mierze zależy rozwój jego potencjalnych zdolności. Również troska o dodatkowe aktywności w postaci dodatkowych zajęć, stałe motywowanie, pomoc, bycie razem to sposoby rodzicielskich starań wspierania rozwoju i zdolności swoich dzieci. Zatem środowisko domowe ucznia jest ściśle powiązane z jego osiągnięciami. Styl wychowawczy rodziców, warunki kulturowe rodziny, poziom opieki nad dzieckiem i jego nauką, atmosfera wychowawcza w domu i postawy rodzicielskie mają istotny wpływ na rozwój potencjału dzieci. Nie zawsze jednak dziecko zdolne może liczyć na pomoc rodziców. Często jest ona warunkowana nie tylko relacjami i klimatem w rodzinie, ale brakiem umiejętności wspierania rozwoju potencjału dziecka przez rodziców. Wobec powyższego wsparcie i zachęta, odpowiednio ukierunkowane oczekiwania oraz stymulowanie rozwoju dziecka przez środowisko szkolne i rodzinne wpływają na późniejsze jego sukcesy i znaczące osiągnięcia w określonych obszarach aktywności.

Metodologia badań oraz uzyskane wyniki

Podstawowym celem przeprowadzonych badań było poznanie źródeł wsparcia ucznia zdolnego i jego rodziców w zakresie form pomocy i wsparcia udzielanych uczniom zdolnym i ich rodzicom oraz osób udzielających pomocy i wsparcia na terenie współczesnej szkoły. W badaniach własnych zastosowano orientację diagnostyczną opartą na technice wywiadu. Badania zostały przeprowadzone wśród 32 nauczycieli szkoły ponadgimnazjalnej w roku szkolnym 2014/2015.

⁵ A. Nalaskowski, *Szkoła – katalizator i inhibitor zdolności twórczych*, [w:] W. Limont, J. Cieślowska, *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych*, t. 1: *Zdolności i stymulowanie ich rozwoju*, Wyd. Impuls, Kraków 2005, s. 172.

Grupę opiniowaną przez nauczycieli stanowiło 16 uczniów i ich rodzice, określanych jako uczniowie zdolni i uzdolnieni. Uzyskane wyniki badań pozwoliły określić stan rzeczywisty praktyki szkolnej w zakresie najczęściej występujących form wsparcia i pomocy udzielanych uczniom zdolnym i ich rodzicom oraz konkretnych osób, które udzielają wsparcia i pomocy na terenie badanej placówki. Przechodząc do prezentacji uzyskanych wyników badań, rozpocznę ją od wyników dotyczących osobowych źródeł i form wsparcia uczniów zdolnych na terenie szkoły. Poniżej przedstawiam wyniki dotyczące osób, które udzielają wsparcia i pomocy w rozwoju uczniów zdolnych na terenie badanej szkoły.

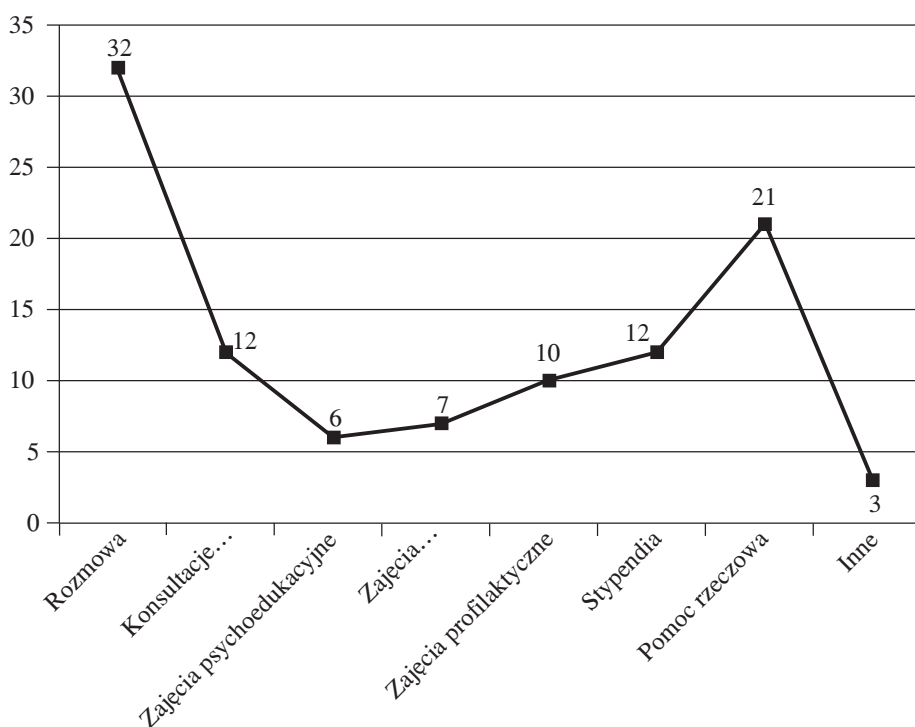
Wykres 1. Osobowe źródła wsparcia i pomocy w rozwoju uczniów zdolnych na terenie badanej szkoły

Źródło: opracowanie własne

Wywiady z nauczycielami pozwoliły określić osobowe źródła wsparcia i pomocy w rozwoju uczniów zdolnych na terenie badanej szkoły. Wszyscy badani nauczyciele wskazali na główne źródło wsparcia i pomocy uczniom zdolnym, jakim jest wychowawca klasy. W 21 wywiadach respondenci podkreślili dużą rolę nauczycieli przedmiotu na rzecz pomocy uczniowi zdolnemu. Zaskakujące wyniki dotyczą źródła pomocy, jakim jest pedagog. Spodziewano się, że to głównie on w środowisku szkolnym sprawuje opiekę nad uczniami zdolnymi. Jednak tylko niespełna połowa badanych nauczycieli potwierdziła jego udział w procesie wsparcia ucznia zdolnego. W wywiadach nauczyciele wskazali również na wsparcie, chociaż w mniejszym stopniu, dyrektora placówki, doradcy zawodowego oraz innych osób, do których zaliczyli stażystów/praktykantów oraz nauczycieli aka-

demickich współpracujących ze szkołą. Badania pokazały, że badana placówka nie oferuje wsparcia od psychologa ze względu na braki finansowe, które nie pozwalają na zatrudnienie takiej osoby. Jednak pomoc psychologiczna organizowana jest w różnych formach, co zostanie pokazane w dalszej części prezentowanych wyników badań.

Osobowe źródła wsparcia i pomocy udzielanej uczniom zdolnym na terenie szkoły pozwoliły określić najczęściej występujące formy wsparcia i pomocy, na które mogą liczyć uczniowie zdolni. Zebrane w toku wywiadów dane prezentuje wykres 2.

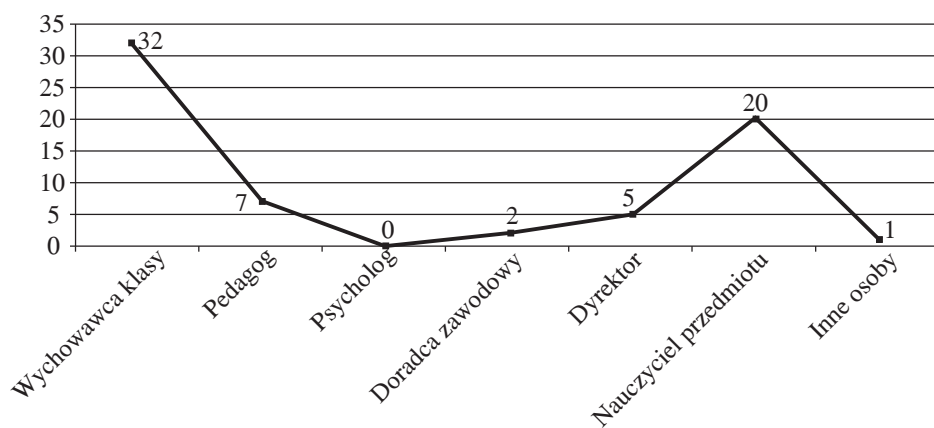
Wykres 2. Formy wsparcia i pomocy udzielane uczniom zdolnym na terenie badanej szkoły

Źródło: opracowanie własne

Jak pokazują dane zamieszczone na wykresie 2, najpopularniejszą formą wsparcia i pomocy udzielanej uczniom zdolnym jest rozmowa. Wszyscy badani nauczyciele wskazali na rozmowę jako sposób diagnozy i terapii uczniów zdolnych, realizowany głównie po lekcjach, podczas tzw. okienek lub w ramach zajęć pozalekcyjnych. Równie istotnym wsparciem jest pomoc rzeczowa polegająca

na doposażaniu uczniów w dodatkowe pomoce naukowe oraz pomoc finansowa w postaci stypendiów. Na terenie badanej szkoły wychowawcy, pedagog oraz nauczyciele przedmiotu organizują dla uczniów zdolnych wsparcie i pomoc w formie konsultacji z psychologami z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz doradcą zawodowym z Poradni Zawodowej. W ramach nawiązanej współpracy z uczelnią wyższą organizowane są zajęcia profilaktyczne, psychoedukacyjne i socjoterapeutyczne. Prowadzą je nauczyciele akademicy specjalizujący się w profilaktyce zaburzeń w zachowaniu, komunikacji interpersonalnej, psychologii różnic indywidualnych, prawidłowościach procesu uczenia się, radzeniu sobie w sytuacjach trudnych, konfliktowych, stresowych itp. W badanej szkole organizowane są również zajęcia profilaktyczne (o problematyce zdrowia, zaburzeń w zachowaniu, uzależnień, agresji) w ramach godzin wychowawczych oraz zajęć organizowanych przez pedagoga szkolnego. W wywiadach nauczyciele wskazali również na zajęcia organizowane poza placówką przez: uczelnie, centra nauki oraz instytucje kulturalno-rozrywkowe (teatr, muzeum).

Przeprowadzone wywiady z nauczycielami pomogły także określić osobowe źródła wsparcia i pomocy udzielanej rodzicom uczniów zdolnych na terenie szkoły. Zebrane dane w toku wywiadów wskazały na osoby, które najczęściej niosą pomoc i wsparcie rodzicom uczniów zdolnych. Wyniki zamieszczono na wykresie 3.

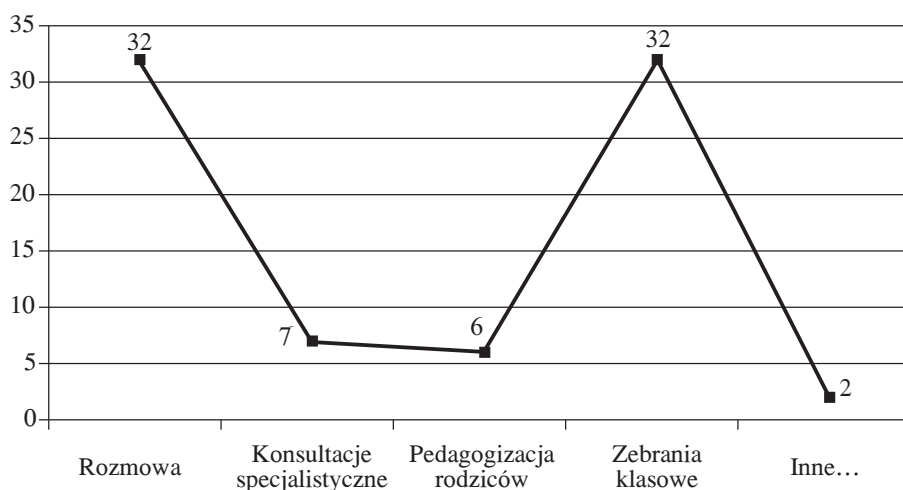
Wykres 3. Osobowe źródła wsparcia i pomocy rodzicom uczniów zdolnych na terenie badanej szkoły

Źródło: opracowanie własne

Podobnie jak w przypadku uczniów, wywiady z nauczycielami pozwoliły określić osobowe źródła wsparcia i pomocy udzielanej rodzicom uczniów zdolnych na terenie badanej szkoły. Wszyscy badani nauczyciele wskazali na główne

źródło wsparcia i pomocy rodzicom, jakim jest wychowawca klasy. W 20 wywiadach respondenci podkreślili także dużą rolę nauczycieli przedmiotu w udzielaniu wsparcia rodzicom. Mniejsze wsparcie uzyskują rodzice od pedagoga szkolnego, dyrektora placówki, doradcy zawodowego oraz innych osób, do których badani nauczyciele zaliczyli pracowników administracyjnych. Badana placówka nie oferuje wsparcia i pomocy udzielanej przez psychologa.

Z kolei formy wsparcia i pomocy, na które mogą liczyć rodzice uczniów zdolnych na terenie badanej placówki, prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Formy wsparcia i pomocy udzielane rodzicom uczniów zdolnych na terenie badanej szkoły

Źródło: opracowanie własne

Dane zamieszczone na wykresie 4 pokazują, że najpopularniejszą formą wsparcia i pomocy udzielanej rodzicom uczniów zdolnych jest rozmowa oraz zebrania klasowe. Wszyscy badani nauczyciele wskazali na rozmowę oraz udział rodziców w zebraniach klasowych jako okazję do zdobycia informacji o uczniu zdolnym, jego sytuacji rodzinnej, problemach wychowawczych, osiągnięciach. Z wywiadów wynika, że rodzice najchętniej rozmawiają z wychowawcą klasowym i nauczycielami przedmiotów. Rzadziej rodzice rozmawiają o swoim dziecku z pedagogiem czy dyrektorem szkoły. Na terenie badanej szkoły to głównie wychowawcy i pedagog szkolny organizują dla rodziców uczniów zdolnych wsparcie i pomoc w formie konsultacji z psychologami z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz doradcą zawodowym z Poradni Zawodowej. Z wywiadów wynika, że są to jednak incydentalne działania. Rodzice raczej we własnym zakresie

organizują taki rodzaj wsparcia. W badanej szkole nie organizuje się zajęć mających na celu upowszechnienie wiedzy i umiejętności psychopedagogicznych wśród rodziców. Z 6 wywiadów wynika, że takie działania nie cieszą się zainteresowaniem ze strony rodziców i organizowane są w ramach indywidualnych rozmów z rodzicami prowadzonymi głównie przez wychowawców oraz pedagoga szkolnego. Uzyskane wypowiedzi nauczycieli wskazały również na inne formy wsparcia i pomocy udzielanej rodzicom, do których zaliczyli pomoc rzeczową czy darmowe korepetycje dla ich dzieci.

Podsumowanie i wnioski

Uzyskane wyniki badań z wywiadów przeprowadzonych z nauczycielami pokazują niedostatki w zakresie wspierania oraz udzielania pomocy uczniowi zdolnemu i jego rodzicom przez pracowników badanej placówki. Uzyskany materiał empiryczny z wywiadów z nauczycielami pokazuje, że głównym źródłem osobowym wsparcia i pomocy udzielanej uczniowi zdolnemu i jego rodzicom na terenie szkoły jest wychowawca klasy i nauczyciel przedmiotu. Świadczone przez te osoby formy pomocy i wsparcia wskazują na duże zaangażowanie i zainteresowanie sprawami ucznia zdolnego i jego rodziny. To głównie wychowawcy klasowi oraz nauczyciele przedmiotu organizują, poza indywidualnymi rozmowami czy konsultacjami, dodatkowe formy wsparcia i pomocy dla uczniów zdolnych, korzystając z uprzejmości specjalistów spoza szkoły. W wypowiedziach respondentów pojawia się krytyczna ocena wsparcia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi zdolnemu i jego rodzicom. Brak tego rodzaju wsparcia na terenie badanej placówki powoduje, że to nauczyciele i wychowawcy przejmują na siebie ciężar obowiązków, do których nie zawsze są przygotowani merytorycznie. Należy w tym miejscu zauważyć, że wprowadzone przez MEN nowe rozporządzenia dotyczące organizacji kształcenia i opieki pedagogiczno-psychologicznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym zdolnych), w których zwraca się uwagę na zaspokajanie indywidualnych potrzeb uczniów poprzez podejmowanie działań w celu zapewnienia jak najlepszych warunków normalnego i pełnego funkcjonowania w środowisku szkolnym, nie przekłada się na realne działania w zakresie opieki i wsparcia ucznia zdolnego przez psychologa czy pedagoga na terenie badanej placówki. Dużym problemem ujawniającym się w wypowiedziach nauczycieli jest problem pracy wychowawczej z uczniami zdolnymi. W tym obszarze wsparcie pedagogiczne i psychologiczne uczniowi zdolnemu i jego rodzicom udzielane jest w formie rozmów z wychowawcami oraz nauczycielami przedmiotu w tzw. czasie wolnym; podczas okienek czy w ramach zajęć pozalekcyjnych. Tylko nieliczne wywiady z nauczycielami świadczą o pozytywnych choć incydentalnych działaniach

podejmowanych przez pedagogów na rzecz pracy wychowawczej z uczniami zdolnymi i ich rodzicami, do których należy organizowanie konsultacji czy dodatkowych zajęć profilaktycznych, psychoedukacyjnych czy socjoterapeutycznych ze specjalistami spoza placówki, a w szczególności z psychologami z Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej, z doradcami zawodowymi z Poradni Zawodowej oraz specjalistami ze środowiska akademickiego. Jednak tak oferowana pomoc i wsparcie nie może stanowić „stałej bazy szkoły”, realizującej zadania wsparcia społecznego uczniów zdolnych i ich rodziców. Brak poczucia uzyskiwania systematycznego wsparcia i pomocy ze strony szkoły wśród rodziców uczniów zdolnych sprawia, że poszukują oni na własną rękę różnych rozwiązań poza placówką. Z kolei brak współpracy i współdziałania nauczycieli z rodzicami, brak chęci zrozumienia i zainteresowania problemem wspierania rozwoju ucznia/dziecka zdolnego prowadzi do konfliktu na polu rodzina-szkola⁶.

W podsumowaniu analiz wypowiedzi nauczycieli szkoła w niewielkim stopniu stanowi środowisko wsparcia społecznego uczniów zdolnych i ich rodziców. Brakuje w niej przede wszystkim systemowego podejścia oraz odpowiedzialności zbiorowości szkolnej za rozwój ucznia zdolnego. Doświadczenia badanych nauczycieli wskazują na brak skoordynowanych działań na rzecz wielopłaszczyznowego, koordynującego współpracę rodziców, uczniów, nauczycieli, pedagogów i innych specjalistów procesu wspierania ucznia zdolnego i jego rodziców, czego konsekwencją jest nieefektywność tego procesu. Zatem postulaty szkoły na miarę ucznia stanowią jedynie hasła, a podejmowane działania mają charakter działań wynikających z przyzwyczajień czy doświadczeń indywidualnych nauczycieli, dla których wspieranie rozwoju ucznia zdolnego stanowi źródło satysfakcji zawodowej. Dlatego prowadzone w ostatnim czasie dyskusje w kwestii obecnego kształtu polskiego systemu edukacji na niewiele się zdadzą bez konkretnych, wypracowanych i skutecznych sposobów podniesienia jakości pracy szkoły nie tylko w kontekście osiągnięć edukacyjnych uczniów zdolnych, ale przede wszystkim w obszarze niesienia im pomocy i wspierania w rozwoju psychicznym, emocjonalnym i społecznym.

Bibliografia

- Dyrda B., *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2012.
- Gołębniak B.D., *Szkola wspomagająca rozwój*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski, *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 2, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003.

⁶ W. Limont, *Stań na ramionach gigantów, czyli uczeń zdolny jako problem wychowawczy*, [w:] M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Kontekst*, GWP, Gdańsk 2007, s. 125-126.

- Limont W., *Stań na ramionach gigantów, czyli uczeń zdolny jako problem wychowawczy*, [w:] M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Kontekst*, GWP, Gdańsk 2007.
- Nalaskowski A., *Szkoła – katalizator i inhibitor zdolności twórczych*, [w:] W. Limont, J. Cieślukowska, *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych*, t. 1: *Zdolności i stymulowanie ich rozwoju*, Wyd. Impuls, Kraków 2005.
- O'Regan F.J., *Jak pracować z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Wyd. K.E. Liber, Warszawa 2005.
- Przećławska A., Theiss W., *Pedagogika społeczna: nowe zadania i szanse*, [w:] A. Przećławska (red.), *Pedagogika społeczna – kręgi poszukiwań*, Wyd. „Żak”, Warszawa 1996.

Streszczenie

W artykule podjęto problematykę szkoły jako miejsca wspierania rozwoju dzieci i młodzieży zdolnej w kontekście wsparcia społecznego rozumianego jako towarzyszenie społeczne dziecku i jego rodzinie oraz udzielanie pomocy przez profesjonalnie przygotowanych pracowników. Zaprezentowane wyniki badań pokazują, w jakim stopniu środowisko szkolne (nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy, doradcy zawodowi) wspiera uczniów zdolnych i ich rodziców w rozwoju ich potencjału.

Sources of social support in school for talented student and their family

Summary

The article talks about school as a place to support the development of talented children and youth in the context of social support understood as social accompaniment to a child and their family and giving help by professionally prepared workers. The presented research results show how much school environment (teachers, psychologists, career counsellor) is supporting talented students and their parents in the development of their potential.